УДК: 339.138.62.003.3

Баєва О.І.
кандидат економічних наук, ХЕПУ

Розвиток лізингових відносин

У роботі аналізується застосування і розвиток лізингових відносин. Досліджується економічний механізм лізингу. Розглядаються питання користування, володіння та розпорядження лізинговим майном.

В работе проводится анализ применения и развитие лизинговых отношений. Исследуется экономический механизм лизинга. Рассматриваются вопросы пользования, владения и распоряжения лизинговым имуществом.

Application and development of leasing relations are analyzed. The economic mechanism of leasing is investigated. The questions of using, possession and managing of leasing property are considered.

Ключові слова. Лізинг, лізингові операції, фінансовий лізинг, лізингові відносини, лізингодавець, лізингоодержувач, сублізинг.

Постановка проблеми. Лізингові операції широко розповсюджені в усьому світі. Для середнього та малого бізнесу у країнах з високо розвинутою економікою фінансовий лізинг є одним з основних джерел залучення фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних програм і тому саме через лізингове фінансування здійснюється значна частка капітальних інвестицій.

Особливо важливу роль грає лізинг для країн, які гостро відчувають потребу в оновленні основних фондів в усіх галузях економіки. Так, наприклад, рівень зносу основних засобів в Україні нині становить у середньому 50%, а в сільськогосподарському виробництві знос основних фондів сьогодні досягає 60-80%, а також відчувається гостра нестача сільськогосподарської техніки нових зразків.

Фінансовий лізинг можна застосувати для рішення регіональних проектів по модернізації виробництва. Такий вид лізингу можна використовувати для створення малого підприємництва з

метою зниження соціальної напруги, створення нових робітничих місць.

При активному використанні фінансового лізингу, в силу притаманних йому можливостей, він може стати потужним імпульсом науково-технічного переозброєння виробництва, структурної перебудови української економіки, насичення вітчизняного ринку високоякісними товарами.

Вищевикладене є насущним, тому необхідність розвитку ринку лізингових послуг, в тому числі, завдяки зарубіжним інвесторам, є особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних проблем лізингу, формуванню розвитку лізингових відносин та удосконаленню лізингового механізму присвячені праці таких науковців як Дем'яненко М.Я., Алексійчук В.М., Борщ А.Г, Внукова Н., Ольховиков О, Грищенко О. та інші.

Наукові дослідження та практика провідних країн світу доводять, що лізинг відіграє важливу роль в економічному зростанні країн, що розвиваються. Багато вчених, які займалися дослідженням цієї проблеми (Дем'яненко М.Я., Алексійчук В.М., Борщ А.Г.) вказували на те, що формування розвитку лізингових відносин сприятиме забезпеченню нових конкурентних позицій підприємствами у трансформаційному періоді становлення ринкових відносин [2].

На думку Грищенко О. [4] гарантією та запорукою успішного розвитку лізингової діяльності є її надійне правове забезпечення. Тому важливою умовою розвитку лізингових відносин є створення сучасного мобільного законодавства, що стимулюватиме ділову активність усіх учасників лізингових угод: лізингових фірм, банків, підприємств виробничої та сервісної сфери, потенційних лізингоодержувачів.

Проблема юридичної природи лізингу розглядалась і такими вченими як Внукова Н., Ольховиков О. [3] Вони відзначали, що саме чинне законодавство відіграє ключову роль у врегулюванні питань забезпечення ринку лізингових послуг.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення теоретичних основ організації і функціонуваня лізингу та розробці рекомендацій щодо удосконалення механізму організації лізингових відносин.

Викладення основного матеріалу дослідження. Лізинг, як засіб реалізації відносин власності, виражає певний стан продуктивних сил і виробничих відносин, з якими він тісно взаємозв'язаний. Особлива економічна роль лізингової діяльності саме і полягає в тому, що, з одного боку, вона сприяє становленню приватної власності на засоби виробництва, а з іншого – веде до подолання її, зміни власника і розпорядника.

Головна роль в комплексі лізингових відносин належить відносинам по передачі майна в тимчасове володіння і користування; другорядна роль належить відносинам з купівлі – продажу. В економічному механізмі лізингу право власності на об'єкт лізингу поділяється на такі дві частини: перша - володіння і користування і друга - розпорядження.

На основі договору купівлі-продажу, виробник лізингового майна передає на нього право власності спеціалізованій лізинговій компанії. Однак, лізингова компанія не може користуватися цим майном, тому що вона купує лізингове майно з метою надання його в тимчасове володіння і користування за лізинговим договором. Лізингодавець передає предмет лізингу користувачу за лізинговим договором, а не контрагенту по договору купівлі-продажу. Лізингова компанія може реалізувати лише право розпорядження, причому тільки відповідним чином: передавати в тимчасове володіння і користування за лізинговою угодою. Відшкодуванням за обмеження прав власності компанії виступають податкові й амортизаційні пільги, які надаються лізингодавцю державою.

У зв'язку з цим, на нашу думку, необхідно внести зміни в Закон "Про лізинг" і дозволити в подальшому лізинговим компаніям залишити предмети договору лізингу для власного споживання, що буде сприяти розвитку лізингової діяльності. Можливість стати власником предмета лізингу допоможе лізинговим компаніям збільшити власний капітал.

В процесі лізингової діяльності лізингоодержувач виступає одночасно в трьох якостях: підприємця, трудівника і власника. Він не тільки використовує передані йому засоби виробництва, а й певним чином володіє та частково розпоряджається ними. З моменту підписання акту прийняття - передачі майна до лізингоодержувача

переходить право користування, тимчасового володіння об'єктом лізингу і часткового розпорядження майном власника. В лізингових взаємовідносинах лізингодавець ніколи і нікому не передає права повного розпорядження майном. Право часткового розпорядження передається лізингоодержувачу при застосуванні сублізингової форми діяльності, за якою лізингоодержувач за договором сублізингу передає іншим лізингоодержувачам об'єкт лізингу за згодою лізингодавця, не змінюючи умов лізингового договору. Лізингоодержувач є повним власником вкладених ним (з дозволу лізингодавця) витрат у поліпшення засобів виробництва, а також частини нових основних засобів, принаймні у розмірі їхнього приросту за рахунок власного прибутку протягом лізингового періоду.

При встановленні терміну лізингового договору лізингодавець і лізингоодержувач враховують:

- термін служби устаткування, що визначається його технікo-економічними даними. Тривалість лізингового контракту не повинна перевищувати терміну можливої експлуатації устаткування з урахуванням умов експлуатації об'єкту лізингоодержувачем;

- динаміку інфляційних процесів: для лізингодавця не вигідно укладати угоду за високих темпів інфляції на тривалий строк фіксованими лізинговими платежами, і навпаки, при тенденції цін до зниження лізингодавець прагне до тривалого строку лізингової угоди;

- цикл появи продуктивнішого або дешевшого аналога об'єкту угоди;

- кон'юнктуру ринку позичкового капіталу і тенденції його розвитку (лізингові компанії користуються банківським кредитом і рівень відсоткових ставок за довгостроковими кредитами безпосередньо впливає на умови лізингової угоди, зокрема його термін).

Лізинг базується на системі принципів або вихідних положень, правил, які визначають єдність та зв'язок загальних, часткових і особливих його властивостей та зовнішніх проявів, які необхідні у практичній діяльності. Знання основних принципів компенсує незнання багатьох факторів у лізингових відносинах. Серед особливостей лізингових відносин необхідно виділити наступні.

По-перше, це добровільність відносин. Лізингові відносини виникають на добровільній основі за згодою партнерів. Лізингоодержувач самостійно обирає виробника обладнання (при фінансовому лізингу), лізингову компанію. Лізингодавець сам вирішує з яким клієнтом він буде працювати. Виробник добровільно продає обладнання на вигідних для нього умовах. Добровільність вибору партнерів лізингової діяльності відповідає загальним принципам підприємництва. Проте, необхідно враховувати, що зміст договору лізингу регламентується статтями Закону України "Про лізинг", який передбачає його істотні умови – умови обслуговування об'єкту, розмір, склад та графік сплати лізингових платежів, умови переоцінки вартості об'єкта, порядок реєстрації та інші [1].

По-друге, відособлення права користування майном від власника. Лізингодавець, при передачі предмету лізингу лізингоодержувачу залишає за собою право власника. Право власності може перейти від власника до іншої сторони через певний термін і за певних умов. Право власності на предмет лізингу набувається лізингоодержувачем після сплати повної вартості предмета лізингу.

Що стосується право власності на предмет лізингу то протягом усього строку дії договору лізингу об'єкт залишається у власності лізингодавця, а якщо лізингодавець змінився, договір зберігає чинність щодо нового власника. Це відповідає принципу нерозривності договору при зміні власника майна.

До наступної особливості лізингу слід віднести, що договірні відносини можуть мати багатосторонній характер. Лізингові взаємовідносини виходять далеко за межі двосторонніх. Крім лізингового договору укладається ще цілий ряд різних угод – угода купівлі – продажу, страхування, кредитний договір, договір застави та інші. Це свідчить про комплексний характер форм нормативно-правового забезпечення функціонування лізингової діяльності та лізингових відносин.

У монографії [2] наведені принципи та особливості лізингових відносин. Ми вважаємо за необхідне доповнити цю систему принципом отримання пільг. Для того, щоб лізинг міг розвиватися, він повинен бути пільговим для суб'єктів лізингових відносин. Тому господарствам слід передбачати можливість скористатися

сприятливими умовами, які надає держава, для розвитку лізингової діяльності:

- лізингове майно зараховується на баланс лізингодавця. Це звільняє лізингоодержувача від сплати податку на майно і не збільшує його активів. Вартість майна не враховується в залишок кредитної заборгованості. Це поліпшує фінансові показники лізингоодержувача і дозволяє йому залучити додаткові кредитні ресурси (у зв'язку з цим сучасний лізинг часто класифікують як „позабалансове фінансування");
- лізингові платежі відносяться на собівартість виробленої лізингоодержувачем продукції (послуг), а це зменшує оподатковуваний прибуток;
- прискорена амортизація прискорює відновлення матеріально-технічної бази й зменшує оподатковуваний прибуток.

Отже, цей принцип є необхідним, бо він відіграє важливу роль у розвитку лізингового бізнесу. Принципи лізингових відносин та їх особливості наведені на рис. 1.1.

Виділяють наступні функції лізингу: фінансову, виробничу та реалізаційну [3].

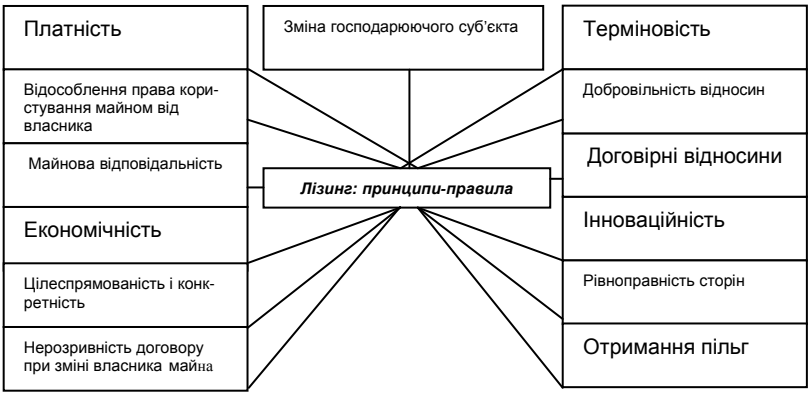

Рис. 1 Основні принципи та особливості лізингових відносин

Фінансова функція лізингу проявляється у формі вкладання коштів в основні фонди, у доповненні традиційних каналів фінансування: власні засоби підприємств та організацій, довгострокові кредити, бюджетні та інші джерела.

Лізинг розширює канали по залученню коштів, особливо лізингоодержувачу. При цьому лізингоодержувач може скористуватися необхідним для нього обладнанням без одночасної мобілізації на ці цілі власних або залучених коштів.

Перевага лізингу з покупкою в кредит, проглядається і в здійсненні платежів. Сторони, що домовляються, оформляють угоду, як правило, з урахуванням особливостей свого фінансового стану, коли може бути використана відстрочка першого платежу, приріст лізингових виплат або навпаки. З іншого боку, за взаємною зацікавленістю лізингові платежі можуть здійснюватись з виручки від продажу продукції, що виготовлена на цьому обладнанні. Виплата може проводитись не тільки в грошовій формі, але і товарами або послугами (частково або повністю).

Крім фінансової функції лізинг забезпечує і виробничу функцію. Завдяки лізинговому механізму прискорюється вирішення суперечності між необхідністю використання сучасної техніки та швидким її моральним старінням.

Лізинг дозволяє використовувати не тільки відокремлене устаткування, а і цілі укомплектовані виробництва. При цьому забезпечуються умови для придбання прогресивної технології, її освоєння і підтримки на необхідному технічному рівні. Лізингоодержувач має можливість отримати необхідний набір послуг: від технічного обслуговування до послуг по страхуванню, маркетингу, забезпеченню сировиною, робочою силою.

Отже, виробнича функція лізингу полягає у вирішенні лізингоодержувачем своїх виробничих завдань за допомогою тимчасового використання обладнання, а не придбання його у власність.

Реалізаційна функція – це розширення кола споживачів і освоєння нових ринків реалізації, залучення до лізингу всіх, хто не може одразу придбати необхідне майно.

На наш погляд, до вищенаведених функцій слід додати маркетингову, яка раніше не була розглянута. До того як почати виробляти продукцію, необхідно дослідити яку саме продукцію і в якій кількості слід виробляти, а для цього потрібно вивчити наявний попит на продукцію, що передбачається до випуску; наявність головних споживачів; ринки збуту продукції. Тому ця функція, на

думку автора, є необхідною, бо вона відіграє важливу роль у ефективній лізинговій діяльності і суттєво знижує ризики.

Висновки. Таким чином, запропоновані доповнення і зміни допоможуть підвищити ефективність лізингових відносин в ринковій економіці.

Залишаючи предмети договору лізингу для власного споживання лізингові компанії зможуть збільшити кількість запропонованих угод, підвищити власний капітал, пожвавити лізингову діяльність.

Маркетингова функція допоможе виявити платоспроможних споживачів, дослідити попит та пропозицію на вироблену продукцію, ринки збуту.

Актуальним в даний час для нашої країни є запропонований принцип надання державою сприятливих умов для розвитку лізингової діяльності, який допоможе лізингоодержувачам в умовах нестачі коштів продовжувати свою діяльність.

Література

1. Закон України “Про лізинг” від 11.12.03 р. із змінами і доповненнями /Відомості Верховної Ради, 2004, №15, Ст. 231.
2. Дем’яненко М.Я., Алексійчук В.М., Борщ А.Г. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва. – К.: ІАЕ УААН, 2002 – 645 с.
3. Внукова Н., Ольховиков О. Мир лизинга. - Х.: Основа, 1994.- 223 с.
4. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку // Юридичний журнал. - 2006.- № 3.- с. 61-69.